

Dərin böhrandan tam iflasa doğru...

Ermənistan 2025-ci ilə dərinləşən tənəzzül, səfəlet və miqrasiya problemi ilə başlayıb

Ermənistanda əhalinin getdikcə dərinləşən sosial problemləri, işsizlik, xarici sərmayənin az olması, istehsalın yoxluğu vəziyyəti daha da ağırlaşdırır. Proqnozlar göstərir ki, əhalinin məddi rifah halının pisləşməsi, daxili və xarici siyasətdə qeydə alınan uğursuzluqlar bu il ərzində də davam edəcək. Çünki problemlərin çözümü üçün Ermənistan hakimiyyətinin konkret siyasəti və proqramı yoxdur.

İqtisadi tənəzzül, idxal və ixrac əməliyyatlarında yaranan böyük ölçülü mənfə saldo ölkəni iqtisadi uçurumun kənarına gətirib. Ona görə də cari ili Ermənistan dövləti və xalqı dərin iqtisadi böhranla qarşılayıb.

Sülh müqaviləsinin imzalanmayacağı təqdirdə qarşıdakı dövr ərzində Ermənistanı daha böyük problemlər gözləyir. Ermənistanda mövcud sosial-iqtisadi problemlər həmişə olduğu kimi 2024-cü ildə də ön plana çıxıb. İndi cəmiyyət hakimiyyətdən üzləşdikləri sosial çətinliklərin həllini tələb edir. Amma bunun üçün lazımi resurslar olmadığından ölkəni aksiyalar, tətillər bürüyür.

İqtisadi vəziyyətin pisləşməsi dövlət büdcəsinə vergi gəlirlərinin azalmasına gətirib çıxarıb. Bu o deməkdir ki, dövlət 2025-ci il vətəndaşların əməkhaqqı və təqaüdlərini ödəmək üçün əlavə kredit yükünün altına girməli olacaq.

Son illər Ermənistan hökuməti o qədər borc götürüb ki, indi bu, fəlakətli həddə çatıb. İstər borcun kəskin artması, istərsə də qiymətlərin xeyli yüksəlməsi nəticəsində borclara xidmət çətinləşib. Ermənistan hakimiyyətinin "söyləri" ucba-

tından ölkə dəhşətli maliyyə yükü altına düşüb. Məlumatla görə, hər il Ermənistanın dövlət büdcəsindən borclara xidmət üçün yüz milyardlarla dram ayrılır.

Bildirilib ki, 2025-ci ildə dövlət borcunun ödənilməsi və borclara xidmət üçün 1117,1 milyard dram tələb olunacaq ki, bunun da 723,0 milyard dramı borc ödənişləri, 394,1 milyard dramı isə faiz ödənişləri olacaq.

Son 6 ildə Ermənistan hökuməti o qədər borc götürüb ki, ölkəni ağır maliyyə yükü altına salıb. Bu müddət ərzində Ermənistan hökumətinin borcu təxminən iki dəfə artıb. Borc üzrə faiz dərəcəsi əvvəlki 4-4,5 faizdən 7,3 faiz təşkil edib. Cari ildə təkcə Ermənistan hökumətinin borcunun faizlərini ödəmək üçün 394 milyard dram lazımdır ki, bu da ötən illə müqayisədə 49 milyard çoxdur.

Müqayisə üçün qeyd edək ki, Ermənistanın 2018-ci ilin dövlət büdcəsində borclara xidmət üçün cəmi 140 milyard dram ayrılıb. Cari il isə 394 milyard dram ayrılacaq. Paşinyanın hakimiyyətinin 6 ilində təkcə borcun faizlərinin ödənilməsi 2,8 dəfə artaraq 140 milyard dramdan 394 milyard drama çatıb.

Vaxtilə borclara qarşı olan, Ermənistanı borc altında qoymaqda keçmiş hakimiyyət nümayəndələrini günahlandıran Nikol Paşinyan 6 ildə o qədər borc götürüb ki, onun xidmətini böyük ölçülərə çatdırıb. Bu il Ermənistanda borc faizlərinin ödənilməsi ÜDM-in 3,6 faizini təşkil edəcək. Bu, büdcənin gözlənilən gəlirlərinin 13,7 faizini alacaq.

Müqayisə üçün deyək ki, Ermənistanın 2018-ci il dövlət büdcəsində dövlət xəzinə istiqrazlarına xidmət üçün 62 milyard dram tələb olunurdu. Bu xətt üzrə xidmətlər 6 ildə 4 dəfə artıb. Bunlar borc strategiyasının dəyişdirilməsi, daxili borcun nisbi çəkisinin kəskin şəkildə artma-

sı, bahalı xəzinə istiqrazlarının buraxılması və külli miqdarda pulun cəlb edilməsi nəticəsində yaranıb.

Məlumatlara görə, bu il xarici borc faizlərini ödəmək üçün 108 milyard dramdan çox pul tələb olunacaq. Halbuki 2018-ci ilin büdcəsində xarici borcun ödənilməsi üçün nəzərdə tutulan məbləğ cəmi 47 milyard dram olub ki, bu da indikindən azı iki dəfə azdır. Amma borc xidməti yalnız faizlə məhdudlaşmır. Borcları ödəmək üçün daha böyük məbləğlər lazımdır.

Ermənistanın 2025-ci il dövlət büdcəsi layihəsinə əsasən, borcun ödənilməsi üçün 723 milyard dram tələb olunacaq:

408,5 milyard dram dövlət xəzinə istiqrazları, 132,3 milyard dram xarici valyutada dövlət istiqrazları, 182,1 milyard dram isə xarici kreditlərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulub. Bu məbləğlər çox vaxt yeni borclar cəlb etmək vasitəsilə ödənilir.

Ermənistan hökumətinin proqnozlarına görə, bu ilin sonuna qədər dövlət borcu 13 milyard 972 milyon dollara çatacaq. Yenidən 1,3 milyard dollar artacaq, icazə verilən həddi keçərək ÜDM-in 53,3 faizinə yaxınlaşacaq. Ermənistan hökumətinin büdcə layihəsinə əsaslanan proqnozlarına əsasən, borcun orta çəkili faiz dərəcəsi 7,5 faiz təşkil edəcək.

Vəziyyətdən yeganə çıxış yolunu Ermənistan əhalisi ölkədən birdəfəlik miqrasiya edərək yaşamaq üçün başqa ölkələrə üz tutmaqda görür. Ümumiyyətlə, ötən il ağır sosial-iqtisadi vəziyyət fonunda Ermənistanda miqrasiya probleminin daha da dərinləşməsi müşahidə olunub. Hadisələrin real inkişaf axarı göstərir ki, bu gedişlə miqrasiya Ermənistanda əsl demoqrafik fəlakət yaradacaq.

Hakimiyyətin bu məsələnin həlli istiqamətində atdığı addımlar isə faktiki olaraq iflasa uğrayıb. Məsələnin bu tərəfinə nəzər salan etnoqraflar bildirirlər ki, ölkə rəhbərliyi indiyədək miqrasiya prosesini dayandıra, qarşısını ala bilməyib. Vurğulanıb ki, bu gedişlə Ermənistanda əhalinin kütləvi şəkildə köç etməsinin, xarici ölkələrə axınının qarşısını almaq qətiyyən mümkün olmayacaq.

Ermənistan Audit Palatasının sədri Nairi Sarkisyan məlumat verib ki, ölkə əhalisi növbəti 10 il ərzində 800 min nəfər azalaraq 2.2 milyona düşə bilər. Bu templər davam edərsə, növbəti 25 il ərzində ölkədə erməni qalmayacaq. Bildirilib ki, əsas səbəblər arasında aşağı doğum əmsalı, miqrasiya və işsizlikdir. Keçən il 48 min vətəndaş Ermənistanı tərk edib və geri qayıtmayıb. Ölkədə 1 milyon 150 min insan sosial qayğıya ehtiyac duyur. Onlardan 204 min nəfəri işsizdir, daha 960 min nəfəri isə əmək prosesində iştirak etmir (təqaüddçülər, uşaqlar, əlillər). Siyahıyaalmanın ilkin məlumatlarına görə, Ermənistanın daimi əhalisi 2 928 914 nəfərdir, lakin yerində olan əhalinin sayı 2 638 917 nəfərdir. Vurğulayaq ki, BMT 2050-ci ilə qədər Ermənistan əhalisinin 300 min nəfər azalacağını proqnozlaşdırır.

O da qeyd olunur ki, əhalinin azalmasının əsl səbəbi Ermənistanda baş verən özbaşınalıq, rüşvətxorluq və korrupsiya, iqtisadiyyatın ölü vəziyyətdə olması və düzgün xarici siyasətin aparılmamasıdır. Bundan başqa, ekspertlər ona da diqqət yönəldirlər ki, görülən kosmetik tədbirlərə baxmayaraq, Ermənistanda əhalinin 50 faizi yoxsulluqdan da aşağı səviyyədə yaşayır. Ermənistan əhalisi bu ağır durumun dəyişəcəyinə ümid bəsləmir, ona görə də yeganə çıxış yolunu ölkədən köçməkdə görür. Ölkədə qalanlar üçün isə iş yeri tapılmır. Bu isə sosial gərginliyi daha da artırır.

*Elçin CƏFƏROV,
"Azərbaycan"*